

TÜRKÇEMİZİN GÜCÜ VE GELECEĞİ

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Bilgi çağını yaşayan dünyamızda eğitim bir güçtür. Dil ise bu güce ulaşmanın en önemli anahtardır. Dil, öğrenmenin kalbi ve insan beyninin sınırsız bir becerisidir. İnsanlar bu sınırsız becerilerini kullanarak öğrenir ve kendilerini hayat boyu geliştirirler. Dil, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmesine, iletişim kurmasına, birbiriyle etkileşmesine, dış dünya ile bütünleşmesine ve kültürün nesilden nesle aktarılmasına yardım eder. Bu nedenle günümüzde çoğu ülkede küçük yaştan itibaren dil ve zihinsel becerileri geliştirecek bir eğitim üzerinde durulmaktadır.

Dile ve dil öğretimine ağırlık vermeyen bir ülke geleceğe kapılarını kapatmış demektir. Kalkınma için sadece sanayi ve tarımdaki gelişmeler, sağlık alanındaki ilerlemeler vb. yeterli değildir. Dil ve zihinsel becerileri gelişmiş akıllı insanlar yetiştirilmeden kalkınma gerçekleştirilemez. Akıllı insanlar olmadan bilgi ve teknoloji de üretilemez. Bilgi ve teknoloji insansız kullanılamaz. Bu durumu fark eden ülkeler düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan, sorun çözen bireyler yetiştirmek için dil ve zihinsel becerilere ağırlık vermektedir. Çünkü bu beceriler insan beyninin daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlamakta, bilginin kullanımını ve üretimini kolaylaştırmaktadır.

Dil öğretimi konusunda ülkemizde son yıllarda önemli gelişmeler olmuş, dil ve zihinsel becerileri geliştirme yeni Türkçe Öğretim Programında temel amaç olarak alınmıştır. Programda Türkçe öğretimi, sadece dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu gibi dil becerilerinin geliştirilmesi değil, aynı zamanda düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerinin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir. Bu süreçte öğrencilerin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, iletişim kurma, problem çözme, karar verme, öğrenmeyi yaşam boyu sürdürme gibi becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir.

Türkçe öğretiminde dil becerileriyle birlikte zihinsel becerileri geliştirme ön plana alınmıştır. Bunun amacı öğrencilere Türkçeyi doğru, güzel ve etkili öğretmek, Türkçenin giderek gelişmesini, yayılmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Çünkü Türkçemizin milâttan önce dört bin yılına kadar uzanan eski ve köklü bir geçmişi vardır. Türkçe, Ural-Altay grubunda yer alan eklemeli bir dildir. Türkçe tarihi süreç içinde dünyaya yayılmış ve çeşitli dilleri etkilemiştir. Ülkemizdeki bazı kaynaklar dünyanın çeşitli yörelerinde Türkçe konuşan iki yüz milyon insan olduğunu belirtmektedir. Ancak uluslararası kaynaklarda Türkçe konuşan kişi sayısı yetmiş beş milyon olarak açıklanmaktadır. Bu sayı ile Türkçenin dünya dilleri arasında durumu ve geleceği nedir?

Dünya Dillerindeki Gelişmeler

UNESCO 19 şubat 2009 günü dünya dillerinin durumunu gösteren 'Dünya Dil Atlası'nı açıklamıştır. Dil Atlası'ndaki veriler bizi karamsarlığa ve cesaretsizliğe sürükleyecek düzeydedir. Bu Atlasa göre dünyamızda 6 000 civarında dil vardır. Bu dillerin % 96 'sı dünya nüfusunun % 4'ü tarafından, sadece %3'ü ise dünya nüfusunun % 96'sı tarafından kullanılmaktadır. Tamamen zıt iki durum söz konusudur. Bir başka ifadeyle dünyamızdaki nüfusun tamamına yakını 10 dili, yarıdan fazlası sadece 8 dili, yani Çince, İngilizce, Hintçe, İspanyolca, Rusça, Arapça, Portekizce ve Fransızca'yı kullanmaktadır. Dünyada çok konuşulan dillerin çeşitli kriterlere göre bir etkililik sıralaması yapılmıştır. Buna göre ilk üç sırayı İngilizce, Fransızca ve İspanyolca almaktadır. Bunu Rusça, Arapça, Çince, Almanca, Japonca, Portekizce ve Hintçe izlemektedir.

UNESCO'nun Dil Atlası'na göre önümüzdeki yıllarda dünya dillerinin % 50'si yok olacaktır. Dil Atlası'nda çeşitli araştırma ve ölçütlere göre tehlikede olan 2.511 dil 5 düzeye ayrılmıştır. Bunlar 'ölmek üzere olan diller, durumu çok kritik olanlar, ciddi tehlikede olanlar, tehlikede olanlar ve şimdilik kullanılan diller' şeklinde sıralanmıştır. Buna göre 2.511 dilin 200 den fazlası ölmek üzere, 538 dilin durumu çok kritik, 502 dil ciddi tehlikede, 632 dil tehlikede ve 607 dil ise şimdilik kullanılabilir durumdadır. Bu olumsuz gelişmelerin sürmesi halinde bu yüzyılın sonunda konuşulan dillerin % 95'i yok olacaktır. Bir başka ifadeyle her yıl 10 dil ölmektedir. Bazı dilciler her 15 günde bir dilin öldüğünü iddia etmektedirler. Dillerin ölüm oranı dil çeşitliliği olan bölgelerde daha yüksektir. Bu dillerle birlikte kültürel zenginlikler de ölmektedir. UNESCO Genel Müdürü Koïchiro Matsuura "Dillerin kaybolmasıyla birlikte çok sayıda kültür mirası, özlü ve değerli sözler, deyimler, ifadeler, şiirler, hikâyeler, atasözleri, eğlenceler, toplumun konuştukları vb. yok olmaktadır. Dillerin ölümüyle birlikte insanlar arasındaki çeşitlilik, dünya ve doğa hakkındaki bilgiler de yok olmaktadır." diyerek konunun önemine dikkat çekmektedir.

Bu gelişmeler önümüzdeki yıllarda çoğu dilin kısa sürede kaybolacağı anlamına mı gelmektedir? Dilciler yüz milyon kişinin konuştuğu diller için bir tehlikenin söz konusu olmayacağını tahmin etmektedir. Bir başka ifadeyle uzmanlar eğer bir dili konuşan kişi sayısı yüz milyon kadar ise onun yaşama şansının olduğunu ifade etmektedirler. Oysa dünyadaki altı bin dilin yarısını konuşan insan sayısı 10.000 'den azdır. Geriye kalan dilleri konuşanların sayısı ise 1000 ve daha azdır. Dünyamızda sadece 15 dili konuşanların sayısı yüz milyonu geçmektedir. Bunlar Çince, İngilizce, Hintçe, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Arapça, Portekizce, Almanca, Japonca, İtalyanca gibi diller olmaktadır. UNESCO Dil Atlası'nın yöneticisi Christopher Moseley,

“İngilizce, Fransızca ve İspanyolca gibi diller, diğer dillerin ölümünün sorumlusudur.” demektedir. Bu durum uluslararası düzeyde hızlı çabaları ve önlemleri gerektirmektedir (UNESCO, 2009).

Dillerin ölümü yeni bir olay değildir. Dünyamızda bu güne kadar 30 000 kadar dil doğmuş ve bunların çoğu hiç iz bırakmadan kaybolmuştur. Eskiden dillerin çok olması hızlı ve kolay iletişim, bilimsel ilerlemeleri paylaşma, sanayileşmeyi geliştirme vb. açısından sorun olarak görülmüştü. Dillerin çeşitliliği bilgilerin yayılması ve fırsat eşitliğine engel olarak düşünülmüş, tek dil ideal olarak görülmüştü. Hatta 19. yy sonunda evrensel dil fikri doğmuştu. Ancak son yıllarda internet nedeniyle küçük diller hızla yok olmaktadır. Dünyamızdaki uluslar arası finans pazarları ile bilgilerin elektronik araçlarla yayılması gibi durumlar, küçük diller için tehlike oluşturmaktadır. Çünkü dünyamızdaki dillerin % 90 'ı internette yer almamaktadır. İnternet üzerinde kullanılmayan bir dil artık modern dünyada yok sayılmaktadır(UNESCO 2009, Bjeljac-Babic, Roland, Breton, 2000).

Diğer taraftan internet nedeniyle dil çeşitliliği giderek azalmakta ve hatta tek dile doğru gidilmektedir. Bu durumun sonuçlarının gelecekte çok ağır olacağı düşünülmektedir. Eğer dünyamızda tek dile doğru gidersek bundan önce zihinlerimiz etkilenecektir. Yani tek tip düşünen, anlayan, sorgulayan, düşünceleri ve bakış açıları tek tip hale gelmiş insan toplulukları ortaya çıkacaktır. Doğuştan gelen dil farklılıklarımızla düşünüş ve yaratıcılığımızın önemli bir bölümü kaybolacaktır. Buna karşılık dillerin ölümü ile insanlık tarihinin önemli bir bölümü de yok olacaktır. Diller insanlar arasında sadece iletişim aracı değildir. Diller, aynı zamanda konuşanların dünya görüşünü, düşüncelerini, bilgiyi kullanma biçimlerini de içermektedir. Bu nedenle farklı diller farklı kültürlerin de bir yansımasıdır. Dilin ölmesi kültürün de ölmesidir. Dünyayı tek bir dili, kültürü ve yaşam biçimini kabul etmeye zorlamak, diğer düşünceleri dikkate almamak ya da reddetmek demektir. Bu durum hakim topluluğun ifade ve görüşleri ile dünyayı boğmak demektir.

İngilizce Baskısı Önlenebilir mi ?

Günümüzde insanlığın yarısı İngilizceyi konuşmaktadır. İngilizce iletişim aracı olarak dünya dili olmaya başlamıştır. İngilizce çok mükemmel bir dil olduğundan dolayı yayılmamaktadır. Tam tersine bu dili konuşanların bilimsel ve ekonomik üstünlükleri, diğer insanları bu dili öğrenmeye zorlamaktadır. İngilizce ilk kez 1919 yılında Versailles antlaşması ile resmi belgelere girmiştir. O günden sonra ekonomik ilişkiler, eğitim, iletişim, medya vb. alanlarda hızla yayılmaya başlamıştır. 20. yy başındaki ekonomik gelişmeler İngilizcenin gelişmesine de eşlik etmiş ve çoğu insan kendi dili yerine İngilizceyi kullanmaya başlamıştır. Bu durumun ekonomik, kültürel, etkileşim ve iletişim açısından çok iyi olacağı söylenmiştir. Hatta o yıllarda

İngilizce konuşmanın diğer dilleri yok etmeyeceği, tam tersine daha geniş bir geleceği oluşturmak için bir araç olacağı belirtilmiştir (Bjeljac-Babic, Roland, Breton, 2000).

Ancak sonraki yıllarda söylenen durumlar gerçekleşmemiştir. Uluslar arası politik, sosyal, ekonomik ve eğitim toplantıları, kişiler ve gruplar arasındaki raporlar vb. hep İngilizce yazılmıştır. Bireylerin yükselişi, akademik yükselmeler, yayın yapma vb. İngilizce kullanma kapasitesiyle eş anlamlı olmuştur. İngilizce bu şekilde derinden, ustaca, sessiz ve hızlı bir şekilde her alanda yayılmaya başlamıştır. Bir başka ifadeyle İngilizce diğer dillerle ciddi bir savaşa girmiştir. Dünyamızdaki bu dil savaşı özellikle çok az hissettirilmiş ve çok az dile getirilmiştir. Dikkatler başka yönlere çekilmiş ve dünyamızdaki askerî, diplomatik, politik, ekonomik, stratejiler, güçler ve savaşlar sürekli incelenerek gündemde tutulmuştur. Böylece dil savaşından çok iyi sonuçlar alınmış ve savaşın galibi de İngilizce olmuştur.

İngilizce artık baskın ve yaygın bir dildir. İngilizce konuşanların sayısı hızla artmakta ve bir milyara yaklaşmaktadır. İngilizcenin tek dile doğru gidişi diğer diller için büyük tehlikedir. İngilizcenin yükselişi diğer dilleri tehdit etmekte ve hızla eritmektedir. İngilizce diğer dilleri hem dış ve hem de iç olmak üzere iki yönden eritmektedir. Birincisi çok sayıda kişi ana dili yerine İngilizceyi öğrenmekte ve kullanmaktadır. Örneğin çoğu ülkede öğrenciler ana dilleri yerine İngilizceyi tercih etmektedirler. İkincisi ise her dilde İngilizce kelime sayısı hızla artmaktadır. Çünkü bilgi ve teknolojik araçlarla her dile çok sayıda İngilizce kelime girmektedir. Bu durum internet aracılığıyla da desteklenmektedir. İnternet, dil savaşında ikili vuran bir silah gibidir. Çünkü bilgilerin büyük bir bölümü tek dilde yani İngilizce sunulmaktadır. Bu konuda UNESCO'nun yayınladığı 'İletişim ve Dünya Bilgi Raporu'na göre, dünyamızda internet kullanıcılarının % 58'i İngilizceyi kullanmaktadır. Bunu % 8,7 ile İspanyolca, % 8,6 ile Almanca, %7,9 ile Japonca ve % 3,7 ile Fransızca kullananlar izlemektedir. Bu durum Web sayfaları üzerinde yapılan araştırmada iyice netleşmekte, tarama yapanların % 81'i İngilizce, % 4'ü Almanca, % 2' si Japonca ve Fransızca, % 1'i İspanyolcayı kullanmaktadır. Web sayfalarında tarama yapılan diğer dillerin toplamı ise sadece % 8 olmuştur.

Dünya Dil Atlası üç soruyu gündeme getirmektedir. Birincisi dünyamızdaki büyük ve ulusal diller İngilizceye karşı nasıl ayakta kalacaktır? İkincisi yok olma tehlikesi içindeki diller için neler yapılacaktır? Üçüncüsü Türkçemizin durumu ve geleceği ne olacaktır?

Türkçemizin Gücü ve Geleceği

Dünyamızdaki gelişmelere ve UNESCO'nun verilerine göre baskın diller karşısında Türkçemizin de gelecekte sorunlarla karşılaşacağı anlaşılmaktadır. Bu durum hızlı çabaları ve önlemleri gerektirmektedir.

Bunların başında Türkçenin korunması ve gelecek nesillere iyi öğretilmesi gelmektedir. Bu amaçla Türkçe öğretiminde dil ve zihinsel becerileri geliştirmeye, düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan, sorun çözen bireyler yetiştirmeye ağırlık verilmelidir. Bu beceriler insan beyninin daha etkili ve verimli kullanılmasına yardım etmektedir. Diğer taraftan beyin araştırmalarına göre Türkçe bazı üstünlüklere sahiptir. Bu araştırmalar Türkçenin beyin işleyişine uygun olduğunu ve zihinsel becerileri geliştirici özellikler taşıdığını ortaya çıkarmıştır. Özellikle ses zenginliği, ses-şekil ilişkisi, kelime tanıma, hece ve kelime türetme, zihinsel sözlük gibi özellikler eğitim öğretimde kolaylık sağlamaktadır. Bunlar aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Ses Zenginliği: Türkçe güçlü ve zengin bir ses yapısına sahiptir. Türkçedeki ünlü seslerin zenginliği hem dilimize güzellik katmakta hem de okuma, yazma, eğitim öğretim vb. süreçleri kolaylaştırmaktadır. Bu özellik çeşitli araştırmalarda açıkça ortaya çıkmaktadır.

Dille ilgili son araştırmalar, bebeğin anne karnında 5. aydan itibaren sesleri fark ettiğini, gürültülere, müziğe, sözlere tepki gösterdiğini, sesleri ve sık tekrarlanan kelimeleri öğrendiklerini göstermektedir. Yine bebeğin doğum öncesi okunan metinleri, doğduktan sonra tanıdığı, anne ve babasının adını bilerek doğduğu ortaya çıkmıştır. Stern, Schaffer, Rondal, ve Boysson-Bardies gibi araştırmacılar, bebeklerin sözlerin özelliklerini, ritmini, tonunu ve dil yapısını anne karnında öğrendiklerini açıklamaktadırlar. Kısaca bebekler sesleri ve bazı kelimeleri, dille ilgili çeşitli bilgileri öğrenerek doğmaktadırlar(Güneş,2007, Stern,1997, Boysson-Bardies, 1996, Schaffer, 1983, Rondal,1983). Türkçede seslerin çok olması bebeklerin doğum öncesinden itibaren çok ses duymasını ve kelime öğrenmesini getirmektedir. Türkçe erken yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerileri geliştirme açısından uygun bir dil olmaktadır.

Yine günümüz araştırmaları okuma-yazma öğrenme sürecinde dildeki seslerin önemine dikkat çekmektedir. Beyin araştırmalarında da bu durum vurgulanmaktadır. Sprenger- Charolles, okuma yazma öğrenme sürecinde nöronların önce sözlü dili ve buna dayalı olarak da yazılı dili daha iyi işlediklerini açıklamıştır. Yani okuma yazma öğrenirken sözlü dile dayalı kodlamalar kullanılmaktadır. Öğrenciler sözlü dildeki bilgi, anlam ve kodlamaları kullanarak yazılı dili öğrenmektedir. Sözlü dile dayalı kodlamalar, çocuğun hem zihinsel gelişimi hem de okuma öğrenmesi açısından değerli ve kalıcı olmaktadır (Güneş,2007,Sprenger- Charolles, 1997, 2003).Görüldüğü gibi dildeki seslerin çok olması ve okuma-yazma öğretimine seslerle başlanması, okuma yazma becerilerini geliştirici olmaktadır. Türkçedeki seslerin zenginliği, sözlerin ritmi ve müzikal yapı sözlü kodlamaları kolaylaştırmaktadır. Böylece anlama, zihinde yapılandırma

ve öğrenme daha kolay olmaktadır. Türkçe ses yapısı yönüyle okuma yazma öğretimini kolaylaştırmaktadır.

Beynimiz öğrenme sürecinde çeşitli duyuyla aldığı bilgileri hızlı bellekte işlemektedir. Hızlı bellekte iki tür bilgi işleme ve kodlama yapılmaktadır. Birincisi sesli diğeri de görsel kodlamadır. Sesli kodlama daha çok sesli bilgilerde, görsel kodlama ise göze dayalı bilgilerde kullanılmaktadır. Bunlardan sesli kodlama daha üstün ve önceliklidir. Yani zihnimizde sesli kodlamanın baskın bir üstünlüğü vardır. Çünkü bireyler bilgileri işleme sürecinde zihinsel dili yani iç sesini kullanmaktadır. Bu durum sesli kodlamayı zorunlu hale getirmektedir. Çoğu zaman görsel alınan bilgiler bile zihinsel dille (iç sesiyle) sözlü biçime dönüştürülmektedir. Deneysel araştırmalarda sesli kodlanan bilgilerin zihinde daha kalıcı olduğu ortaya çıkmıştır (Alamargot, 2001).Türkçedeki seslerin zenginliği, sözlerin ritmi ve müzikal yapısı sesli kodlamaları kolaylaştırmakta ve zenginleştirmektedir. Bu durum öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştırmakta, unutmayı engellemektedir. Ayrıca zihnin daha az enerji harcamasını sağlamakta, düşünce ve zihin gelişimine de yardım etmektedir.

Ses-Şekil İlişkisi: Türkçede her ses bir harfle, her harf ise bir sesle seslen-dirilmektedir. Yani alfabemizdeki ses ve şekil arasında bire bir ilişki vardır. Bu durum ilk okuma yazma öğretimi, okuma, yazma ve klâvye kullanmada üstünlük sağlamaktadır. Oysa bazı dillerde bir sesi yazmak için birden fazla harf kullanılmaktadır. Örneğin Fransızcada “o” sesi için “o”,“au”, “eau” ve “eaux” yazılmaktadır. Bir sesin çeşitli harflerle ve çeşitli biçimlerde yazılması zihin yükünü artırmaktadır. Türkçe bu yönüyle de üstünlük taşımaktadır.

Günümüz araştırmalarına göre beynimizde sözleri yazıya dönüştüren küçük bir bölüm vardır. Bu bölüm sesleri harflere, sese dayalı soyut kodlamaları da yazılı somut kodlara dönüştürmektedir. Bu araştırmaları yöneten Démonet'e göre beynimiz bu işlemler sırasında kol-el-parmak kaslarının hareket etmesini de sağlamaktadır (Démonet, 2009). Beynimiz yazma sürecinde üç aşamalı işlem yapmaktadır. Birinci aşamada duyulan kelimelerin, heceleri ve sesleri tek tek belirlenmektedir. İkinci aşamada hece ve sesler, harflerle ilişkilendirilmektedir. Üçüncü aşamada seslerin karşılığı harfler tek tek yazılarak kelime oluşturulmaktadır. Böylece sözlü kelime yazıya aktarılmaktadır. Bu süreç beynimizde birbirini izleyen hızlı işlemlerle gerçekleştirilmektedir. Yazılacak hece ve kelimenin uzunluğu işlem süresini etkilemekte ve yazılması daha fazla zaman almaktadır(Güneş,2007,Mousty ve Alegria, 1996). Her sesin bir harfle yazıldığı Türkçe ve Fince gibi dillerde bu süreç daha hızlı olmaktadır (OCDE,CERI,Ontario,2007). Bu yapı akıcı yazmayı ve ilk kez duyulan kelimelerin yazılmasını kolaylaştırmaktadır.

Görüldüğü gibi Türkçe ses-şekil ilişkisi yönüyle de beyin çalışma sistemine çok uygun bir dil olmaktadır. Bu yapı okuma yazma öğretiminde büyük kolaylık sağlamaktadır. Batı dillerinde olduğu gibi uzun ve yorucu dikte(söyleneni yazma) çalışmaları yapılmamaktadır. Öğrenci duyduğu sesin karşılığı olan harfi hızlıca yazmakta, gördüğü harfin karşılığı olan sesi de çıkarabilmektedir. Böylece öğrenciler ses ile yazı sistemi arasındaki benzerlikleri görmekte, sözlü dilden yazılı dile daha kolay geçmektedirler. Bu süreç sesleri, harfleri, heceleri ve kelimeleri eşleştirme, sıralama, birleştirme, sınıflama gibi işlemler zihinsel becerileri geliştirici olmaktadır.

Kelime Tanıma: Okuma, yazılı kelimeleri tanıma ve anlama olmak üzere iki önemli beceriye dayalıdır. Okuma işleminin gerçekleştirilmesi yazılı kelimeleri tanımaya bağlıdır. Yazılı bir kelime, görünüş, telâffuz, anlam gibi çeşitli ipuçlarından tanınmaktadır. Son yıllarda beyin kelimeyi nasıl tanıdığı incelenmiştir. "Okumanın Zihinsel Görünümü" adlı uluslar arası araştırmalarda önemli bulgular elde edilmiştir. Bu araştırmalarda, okuma işlemine beyin özel bir şekilde gelişmiş bir bölgesinin eşlik ettiği ortaya çıkmıştır. Bu bölgenin Fransız, İngiliz, Çin, Japon vb. bütün okuyucularda bulunduğu görülmüştür.

Bu araştırmaları yürüten Dehaene'ye göre sol beyinde bulunan ve okuma nöronları adı verilen nöronlar önce kelimenin harflerini incelemekte, harfleri tek tek seslere çevirmekte, sesleri birleştirerek hece ve kelime yapmaktadır. Ardından kelime zihinsel dille (iç sesiyle) veya yüksek sesle seslendirilerek tanınmakta ve anlamı bulunmaktadır. Dehaene'ye göre, beyin kelimeyi bütün olarak tanımamaktadır. Okuma nöronları kelimenin harflerini tek tek inceleyerek tanımaktadır. Kelimenin bütün biçimi, kelime tanıma sürecinde rol oynamamakta ve beyin çalışmasına da uygun düşmemektedir (Dehaene, 2007).

Görüldüğü gibi beyin harfleri birleştirerek kelimeyi tanımaktadır. Beynin bu işleyişi, eklemeli dillere çok uygundur. Bir başka ifadeyle Türkçenin eklemeli dil yapısı ile beyin işleyişi örtüşmekte ve kelime tanıma, anlama ve okuma becerilerini geliştirmek daha kolay olmaktadır. Bu durum OCDE tarafından yürütülen PISA (Uluslar Arası Öğrenci Başarısını Belirleme) araştırmalarında gündeme gelmiştir. PISA araştırmalarına çeşitli ülkelerden 15 yaş grubu öğrenciler katılmakta ve okuma alanında öğrencilerin okuma, anlama, düşünceleri analiz edebilme, sorun çözme, akıl yürütme vb. becerileri ölçülmektedir. 2000,2003,2006 ve 2009 yıllarında yapılan bu araştırmaların hepsinde okuma alanında en yüksek başarıya ortalama 50 ülke arasından Finlandiya ve Kore ulaşmıştır. Bu sonuçlar Fince, Korece gibi eklemeli dillerin okuma ve zihin becerilerini geliştirme yönüyle diğer dillerden daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Türkçe de eklemeli bir dil olması nedeniyle aynı başarıya ulaşmak mümkündür.

Hece ve Kelime Türetme: Eklemeli dillerin en önemli özelliklerinden biri de hece ve kelime üretmeye uygun olmasıdır. Türkçede kökten kelime türetildiği gibi türetilmiş kelimelere yeniden ekleme yaparak kelime üretmek de mümkündür. Bu durum okuma yazma öğretimine ve zihinsel sözlük oluşturmaya büyük kolaylık sağlamaktadır. İşlek ve anlamlı hecelerin çok olması okuma yazma öğretim sürecinde kelime, cümle ve metin üretmeyi kolaylaştırmaktadır. Türkçede hece ve kelimeler deneysel olarak sesleri birbirine ekleyerek kolayca üretilmektedir. Bu durum okuma ve yazmayı kolaylaştırmakla kalmamakta, zihin becerilerini de geliştirmektedir. Kelimeye eklenen her ses ve hece kelimenin anlamını değiştirdiğinden kelimeyi anlamak için daha dikkatli okumayı gerektirmektedir. Böylece dikkat üst düzeye çıkmakta ve göz becerileri de gelişmektedir.

Zihinsel Sözlük: Zihinsel sözlük genel anlamda beynimizin bir bölümü olarak tanımlanmakta ve burada kelimelerle ilgili bilgiler (ses, anlam, yazım vb.) saklanmaktadır (Holender, 1988). Zihinsel sözlüğe dinleme ve okuma yoluyla alınan anlamlı heceler ve kelimeler aktarılmakta, konuşma ve yazmada bu kelimeler kullanılmaktadır. Zihinsel sözlük dinleme yoluyla oluşturulmakta, okuma-yazmayla zenginleştirilmektedir. Zihinsel sözlüğün gelişimini açıklamak için iki teori geliştirilmiştir. Birinci teori, zihinsel sözlüğün temelini anlamlı hecelerin oluşturduğunu öne sürmektedir. Beynimiz önce anlamlı heceleri kaydetmekte daha sonra bunların başına veya sonuna eklemeler yaparak kelimeleri (örneğin, el, ele, el ele, gibi) oluşturmaktadır. Yani beynimiz çeşitli etkinliklerle kelimeler üretmekte ve zihinsel sözlüğü bunlara dayalı olarak oluşturmaktadır. İkinci teori ise zihinsel sözlüğün temelini tam kelimelerin oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu teoriye göre kelimelerin değişik biçimleri yani tekil, çoğul, türetilmiş vb.(örneğin, kalem, kalemler, kalemlik, gibi) birbirinden bağımsız olarak zihinsel sözlüğe kaydedilmektedir. Bu süreç beynimizde çeşitli işlemlerle gerçekleştirilmekte ve kelimeler tıpkı bir sözlüğe yazıldığı gibi yazılmaktadır (Güneş,2007, Fayol, Gombert,1999, Gombert vd, 2000).Bu teorilerden hareketle Türkçenin zihinsel sözlüğü geliştirmek için uygun bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer Özellikler: Türkçe kurallı bir dildir. Bu kurallar Türkçeyi ezber dili olmaktan çıkarmakta ve bir mantık dili haline getirmektedir. Türkçenin kurallı olması mantık zincirinin daha kolay yakalanmasını getirmektedir. Bu durum tahmin etme çalışmalarında kendini göstermektedir. Türkçe metinlerde gelecek kelime, cümle ve düşünceyi tahmin etmek kolay olmaktadır. Yine vurgu ve tonlamalarla anlatım gücü ve çeşitliliği sağlanmakta, ünlü ünsüz uyumu, bazı harflerin yumuşaması gibi özellikler Türkçenin üstünlüklerini artırmaktadır. Türkçenin üstünlükleri sadece bunlarla sınırlı değildir. Burada önemli görülenler verilmiştir.

Buraya kadar sıralanan özelliklerden de anlaşılacağı gibi Türkçemiz zihinsel becerileri geliştirici, eğitim ve öğretimi kolaylaştırıcı bir yapıya sahiptir. Bu yapı ve özelliklerle Türkçemiz dünyadaki baskın dillere karşı ayakta duracak güce sahiptir. O halde neden öğrencilerimize Türkçeyi iyi öğretilmiyor ve ulus arası araştırmalarda gerekli başarıya ulaşamıyoruz? Neden Türkçeyi bilim dili ve bir dünya dili yapamıyoruz?

Bu sorulara verilecek cevap şudur: Ülkemizde yıllardır Türkçemizin yapısına ve beynimizin işleyişine tamamen ters olan yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğretim yapılmıştır. Atatürk döneminde dil ve zihinsel becerileri geliştirici programlar ve çalışmalar yapılmıştır. Ancak sonraki yıllarda Türkçe öğretiminde davranışçı yaklaşım gündeme gelmiştir. Çoğu gelişmiş ülkede 1950'li yıllarda terk edilen bu yaklaşım Ülkemizde 60 yıla yakın uygulanmıştır. Davranışçı yaklaşımın öğretim ilkeleri, çeşitli hayvan deneylerinden elde edilen bilgilerin insanlara aktarılmasıyla oluşmuştur. Dil öğretimi, çeşitli davranışları öğretme, tekrarlama ve şartlandırma biçiminde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmemiştir. Türkçe öğretimi kelime ve dil bilgisi çalışmalarına hapsedilmiştir. İlk okuma yazma öğretiminde ise yine 60 yıla yakın cümle yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemle cümle ve kelimeler bütün verilerek öğrenciler ezbere yöneltmiştir. Türkçe okuma yazma öğretiminde öğrencilerin dil ve zihinsel gelişimini destekleyen ses bilinci çalışmalarına ve bitişik eğik yazıya fazla yer verilmemiştir.

Ülkemizde son yıllarda önemli gelişmeler olmuş, Türkçemizin yapısına uygun dil ve zihinsel becerileri geliştirici yeni Türkçe Öğretim Programları uygulamaya konulmuştur. Böylece Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan, bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, sorgulayan, bilgi teknolojilerini kullanan, üreten ve geleceğine yön veren bireyler yetiştirmeye ağırlık verilmiştir. Ancak sadece ilköğretim düzeyindeki bu gelişmeler yeterli değildir. Okul öncesinden üniversiteye kadar her düzeyde dil ve zihinsel becerileri geliştirici bir Türkçe öğretimi uygulanmalıdır. Yurt dışındaki çocuklarımızın Türkçe öğrenmelerine ağırlık verilmelidir. Türkçe öğretmenleri iyi yetiştirilmelidir. Kelime, sadeleştirme, sözlük, imlâ vb. çalışmaların yanında Türkçe rapor, makale, kitap vb. yayınlar internette ücretsiz sunulmalıdır. Bu öneriler daha da çoğaltılabilir. Sonuç olarak Türkçemizi daha da geliştirmek ve gelecek nesillere aktarmak için öncelikli olarak dil ve zihinsel becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmeli, bilgi ve teknoloji üretimine ağırlık vermeliyiz.

Kaynaklar

Alamargot, Denis (2001). L'acquisition des connaissances. In C. Golder, D. Gaonac'h (Eds.). Enseigner à des adolescents. Manuel de Psychologie. Coll. Profession Enseignant. Hachette Education.

- Bjeljac-Babic, Ranka. (2000). 6 000 Langues: Un Patrimoine en Danger , Dossier: Guerre et paix des langues, Le Courrier de l'UNESCO, Avril 2000, s:17-20.
- Dehaene, Stanislas.(2007).Les Neurones de la lecture,édition Odile Jacob. France.
- Démonet, J-F.(2009).Du cerveau à la pointe du crayon, Le Nouvel Observateur,28.08.2009.
- Güneş,Firdevs (2009).Hızlı Okuma ve Anlamı Yapılandırma, Nobel Yayınları.
- Güneş,Firdevs (2007). Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma,Nobel Yayınları.
- Güneş,Firdevs (2007).Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi, Nobel Yayınları.
- OCDE,CERI,Ministère de l'Éducation de l'Ontario,(2007).Recherche sur le cerveau, apprentissages et acquisition de la lecture, Le 21 février 2007, Toronto, Canada
- Roland, J., Breton, L. (2000). La suprématie de l'anglais est- elle inéluctable ?, Dossier: Guerre et paix des langues , Le Courrier de l'UNESCO ,Avril 2000.
- UNESCO (2009). Plus de 2.500 langues en danger dans le monde, L'Atlas 2009 international des langues.